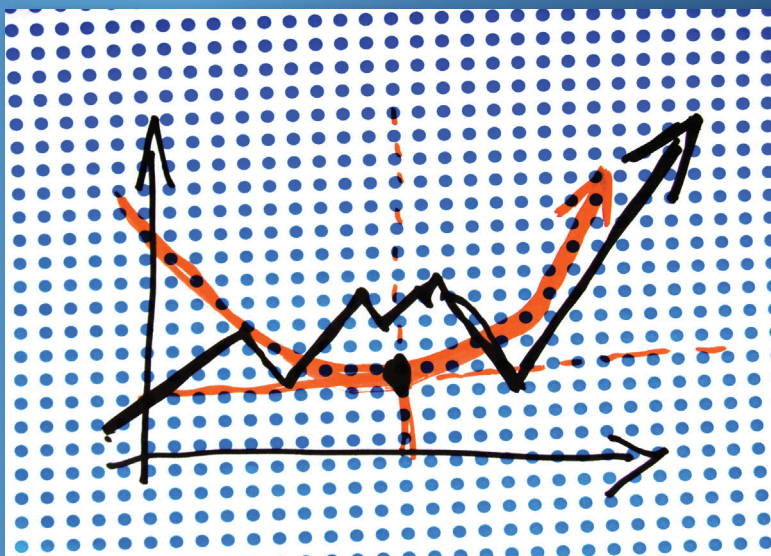

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN 1857-76-28

ГОДИШЕН ЗБОРНИК 2016 YEARBOOK

ГОДИНА 8

VOLUME 9

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF ECONOMICS

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN: 1857- 7628

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2016**

YEARBOOK

ГОДИНА 8

VOLUME IX

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF ECONOMICS

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF ECONOMICS**

За издавачот:

Проф. д-р Трајко Мицески

Издавачки совет Editorial board

Проф. д-р Блажо Боев	Prof. Blazo Boev, Ph.D
Проф. д-р Лилјана Колева - Гудева	Prof. Liljana Koleva - Gudeva, Ph.D
Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Круме Николоски	Prof. Krume Nikoloski, Ph.D
Проф. д-р Еленица Софијанова	Prof. Elenica Sofijanovska, Ph.D
Доц. д-р Емилија Митева-Кацарски	Emilija Miteva-Kacarski, Ph.D
Доц. д-р Благица Колева	Blagica Koleva, Ph.D
Доц. д-р Љупчо Давчев	Ljupco Davcev, Ph.D

Редакциски одбор Editorial staff

Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Круме Николоски	Prof. Krume Nikoloski, Ph.D
Проф. д-р Ристе Темјановски	Prof. Riste Temjanovski, Ph.D

Главен и одговорен уредник Managing & Editor in chief

Проф. д-р Трајко Мицески Prof. Trajko Miceski, Ph.D

Јазично уредување Language editor

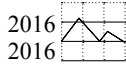
Даница Гавриловска-Атанасовска Danica Gavrilovska-Atanasovska
(македонски јазик) (Macedonian)

Техничко уредување Technical editor

Славе Димитров Slave Dimitrov
Благој Михов Blagoj Mihov

Редакција и администрација Address of editorial office

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип Goce Delcev University
Економски факултет Faculty of Economics
бул „Крсте Мисирков“ бб Krste Misirkov b.b., PO box 201
п.фах 201, 2000 Штип, Македонија 2000 Stip, R of Macedonia

СОДРЖИНА
CONTENT

Проф.д-р Ристо Фотов, Љупчо Аврамов БАЗЕЛ 3 И НЕГОВАТА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ВО БАНКАРСКИОТ СИСТЕМ	9
Проф.д-р Круме Николоски, проф.д-р Трајко Мицески МЕНАџМЕНТ ТЕОРИЈАТА НА ВЛИЈАНИЕТО НА ОКОЛИНАТА ВРЗ РАБОТЕЊЕТО НА ПРЕТПРИЈАТИЕТО	23
Проф.д-р Круме Николоски, проф.д-р Трајко Мицески ТЕОРИИТЕ НА КЛАСИЧНАТА И БИХЕВИОРИСТИЧКАТА ШКОЛА ЗА МЕНАџМЕНТ КАКО ТЕМЕЛ ЗА ПРОШИРУВАЊЕ НА МЕНАџМЕНТ МИСЛАТА	35
Проф.д-р Круме Николовски, проф.д-р Трајко Мицески, доц.д-р Силвана Пашовска АНАЛИЗА НА ПРИДОНЕСОТ НА ТЕОРИИТЕ НА МЕНАџМЕНТОТ	49
Проф.д-р Еленица, Софијанова, Даниела Ташкова, Климе Митев ПРИДОНЕСОТ НА МАЛИОТ БИЗНИС ВО ОДДЕЛНИ ЗЕМЈИ ВО СВЕТОТ – ИНОВАЦИИТЕ БАЗИРАНИ НА ЗНАЕЊЕТО	67
Проф.д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска, Христина Накова БАЗЕЛ 3 КАПИТАЛНИ БАРАЊА ПРИЧИНИ, НОВИ БАРАЊА И ОЧЕКУВАНИ ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИЦИ ПРИ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА ВО ЕКОНОМИИТЕ ВО РАЗВОЈ И МАЛИТЕ ЕКОНОМИИ	77
Проф.д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска, Јагода Ѓорѓиева КОНСОЛИДАЦИЈА НА ФИНАНСИСКИ ИЗВЕШТАИ - ДЕФИНИРАЊЕ, ПОСТАПКИ, ПОТРЕБА И ОГРАНИЧУВАЊА	89
Проф.д-р Јанка Димитрова, Александра Петковска УЛОГАТА И ЗНАЧЕЊЕТО НА РЕВИЗИЈАТА НА ФИНАНСИСКИТЕ ИЗВЕШТАИ НА КОТИРАНИТЕ ЕНТИТЕТИ	99

Проф.д-р Јанка Димитрова, Емилија Заева-Костова УПРАВУВАЊЕ СО РИЗИЦИТЕ ВО ФИНАНСИСКОТО РАБОТЕЊЕ СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА КРЕДИТНИОТ РИЗИК	121
Проф.д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска, Марина Кралева Клампфер ИЗВЕШТАЈ ЗА ПАРИЧНИ ТЕКОВИ.....	135
Проф.д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска, Орце Миладинов ВРЕДНУВАЊЕ НА ЗАЛИХИТЕ СО ОСВРТ НА МСС 2	143
Проф.д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска, Гордана Ангелковска СМЕТКОВОДСТВЕН ТРЕТМАН НА КОРИСТИТЕ ЗА ВРАБОТЕНИТЕ, СО ОСВРТ НА МСС 19 И НЕГОВАТА ПРИМЕНА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	153
Доц.д-р Емилија Митева-Кацарски ПРЕДИЗВИЦИТЕ И ЕФЕКТИТЕ ОД ПРИМЕНАТА НА ДОГОВОРОТ ЗА ОЛЕСНУВАЊЕ НА ТРГОВИЈАТА ВО РАМКИТЕ НА СТО	163
Доц.д-р Благица Колева, Катерина Димитровска ИЗГОТВУВАЊЕ НА ИЗВЕШТАЈ ЗА ГОТОВИНСКИ ТЕКОВИ	175
Доц.д-р Благица Колева, Анита Данева МЕТОДИ НА КРЕДИТНА АНАЛИЗА ЗА ПРОЦЕНКА НА КРЕДИТНАТА СПОСОБНОСТ НА ПРАВНИ ЛИЦА	183
Доц.д-р Дарко Лазаров МОДЕЛ НА SOLOW ВО УСЛОВИ НА ОТВОРЕНА ЕКОНОМИЈА.....	193
К.Буковалова, Проф.д-р Т.Мицески РАЗВИВАЊЕ НА ОРГАНИЗАЦИСКАТА КУЛТУРА ВРЗ ПРИНЦИПИТЕ НА ДЕЛОВНА ЕТИКА	207

Симона Нушкова, Проф.д-р Ристе Темјановски	
СОЦИЈАЛНИТЕ ПРЕТПРИЈАТИЈА И НИВНАТА УЛОГА ВО ЗГОЛЕМУВАЊЕ НА ЕКОНОМСКИОТ РАЗВОЈ	221
Илин Корубин	
УЛОГАТА НА СТАНДАРДИТЕ НА КВАЛИТЕТ НА ХРАНА НА СТАВОВИТЕ НА ВРАБОТЕНИТЕ ВО КОМПАНИИ ПРОИЗВОДИТЕЛИ НА ХРАНА И ПИЈАЛОЦИ ВО Р. МАКЕДОНИЈА	239
Верица Динчева	
ФИНАНСИСКАТА АНАЛИЗА КАКО МЕТОДОЛОШКИ ИНСТРУМЕНТ ЗА ОЦЕНКА НА ФИНАНСИСКАТА УСПЕШНОСТ НА КОМПАНИИТЕ	249
Доц.д-р Благица Колева, Мартина Нехтенин	
ИЗВЕШТАЈ ЗА СЕОПФАТНА ДОБИВКА	259

ИЗГОТВУВАЊЕ НА ИЗВЕШТАЈ ЗА ГОТОВИНСКИ ТЕКОВИ

д-р **Благица Колева¹**, **Катерина Димитровска²**
Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ , Штип

Краток извадок

Извештајот за парични текови (или Извештај за готовински текови) ги прикажува паричните приливи и одливи на деловниот ентитет во текот на определен период и притоа ги класифицира како финансиски, инвестициски и оперативни парични текови. Со анализа на паричните текови се овозможува анализа на одделни компоненти на прилив и одлив на средствата и нивно движење во однос на трансформацијата на одделни облици на средства. Слично како Билансот на успех, овој извештај ги сумира активностите во текот на определен временски период за којшто се однесува. Имено, како и Билансот на успех, кој покажува детали во врска со тоа како оперативните активности произведуваат промени во задржаната добивка, Извештајот за паричните текови ги покажува деталите во врска со промените во една сметка од Билансот на состојба, а тоа е сметката Парични средства.

Клучни зборови: *приливи, одливи, парични средства, парични текови, оперативни активности, анализа.*

1) Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, Економски факултет, ул. „Крсте Мисирков“ бр.10-А, Штип, Р.Македонија, blagica.koleva@ugd.edu.mk

2) Студент на постдипломски студии, насока Финансиско известување и ревизија, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, katerinadimitrovska@hotmail.com

PREPARATION OF STATEMENT OF CASH FLOWS

**Ass. Prof. Blagica Koleva, Master student Katerina Dimitrovska
Faculty of Economics, University “Goce Delcev”, Shtip**

Abstract

Statement of cash flows shows the cash inflows and outflows of the business entity within a given period and classifies as financial, investment and operating cash flows. By analyzing the cash flows are enabling analysis of individual components of the inflow and outflow of funds and their motion relative to the transformation of certain types of assets. Similar to the income statement, this report summarizes the activities during the specified time period for which it applies. As well as the income statement, which shows details about how operational activities produce changes in retained earnings, cash flow statement shows details about changes to a bill from the balance sheet, and it's Cash account.

Keywords: *inflows, outflows, cash, cash flow, operating activities analysis.*

Вовед

Финансиските аналитичари и инвеститори имаат пристап до огромен број на информации за работењето на компаниите, врз основа на кои вршат проценка за нивната тековна и идна финансиска состојба, финансиски резултат и парични текови. Клучен извор на ваквите информации се финансиските извештаи кои претпријатијата ги составуваат и публикуваат. Основни финансиски извештаи се билансот на состојба, билансот на успех, извештајот за готовински текови и извештајот за промените на капиталот.

Билансот на состојба претставува приказ на состојбата на средствата и нивните извори на определен ден, изразен во пари. Билансот на успех е преглед на расходи, приходи и финансиски резултат на претпријатието за одреден временски период. Извештајот за промените на капиталот ги прикажува промените на одделните облици на капитал кои настанале во периодот помеѓу два биланса на состојба. Посебен акцент во овој труд ќе дадеме на Извештајот за парични текови кој ги прикажува приливите и одливите на паричните средства од тековното работење. Извештајот за парични текови објаснува од каде доаѓаат паричните средства и каде се трошат во текот на определен период.

1. Цели на Извештајот за паричните текови

Како цели на Извештајот за парични текови се вбројуваат следниве:

- Информациите им користат на корисниците на финансиските извештаи за да можат да ја проценат можноста на ентитетот да генерира пари и парични еквиваленти и потребите на ентитетот за пари.
- Дава информации за промените во нето средствата на ентитетот, неговата финансиска структура (вклучувајќи ја ликвидноста и солвентноста) и неговата способност да влијае врз износите и навременоста на паричните текови со цел да се адаптира на промените на условите и можностите.
- Информациите за паричните текови се корисни при проценка на можностите на ентитетот да генерира пари и парични еквиваленти и да им овозможува на корисниците да изградуваат модели за проценка и споредба на сегашната вредност на идните парични текови на различни ентитети.
- Се олеснува споредливоста во известувањето за оперативното работење на различни ентитети, бидејќи се елиминираат ефектите од користењето на различни сметководствени постапки за исти сметководствени трансакции и настани.

Билансот на состојба го прикажува статусот на компанијата во определена точка од времето. Спротивно на тоа, билансот на успех ги покажува перформансите на компанијата во текот на определен временски период. Извештајот за парични текови објаснува од каде доаѓаат и каде се трошат паричните средства, односно паричните еквиваленти³ за одреден период.

2. Активности кои влијаат врз паричните средства

Менаџерите имаат влијание врз паричните средства со помош на три видови на одлуки, и тоа: оперативни, финансиски и инвестициски одлуки. *Оперативните одлуки* се оние кои се однесуваат на основните секојдневни активности кои прават приходи и расходи. За подобро да се разберат овие одлуки и нивното влијание врз паричните средства, го користиме првиот дел од Извештајот за парични текови – *Парични текови од оперативни активности*. *Оперативните активности* ги претставуваат трансакциите кои имаат влијание врз набавката, обработувањето и продажбата на производите и услугите на претпријатието.

Кога се одлучува за тоа дали да се приберат парични средства, дали

3) **Паричните еквиваленти** се високо ликвидни краткорочни инвестиции кои компанијата може многу лесно да ги конвертира во парични средства.

да се отплати постоечки долг, дали да се издадат дополнителни капитални акции или повторно да се откупат претходно издадените акции, за сите овие одлуки одлучува менаџментот на претпријатието и овие одлуки се т.н. *финансиски одлуки*. За подобро разбирање на финансиските одлуки се користи делот од извештајот за парични текови насловен како *Парични текови од финансиски активности*. Финансиските активности се трансакции со чија помош компанијата обезбедува извори за финансирање на работењето, јавувајќи се во улога на заемопримач или издавач на хартии од вредност, со кои се отплаќаат кредиторите и сопствениците.

По прибирањето на капиталот, менаџерите треба да одлучат како да го инвестираат. *Инвестиционите одлуки* вклучуваат избор дали да се набават или продадат недвижности, постројки, опрема итн. и да се понудат или приберат парични средства како заемоодавач или сопственик на хартии од вредност. Извештајот за парични текови ги опфаќа резултатите од инвестициските одлуки во делот *Парични текови од инвестициски активности*. *Инвестициските активности* се трансакции со кои се купуваат или продаваат долгорочни средства.

3. Изготвување Извештај за парични текови

3.1. Парични текови од оперативни активности

Паричниот тек од оперативните активности е најкомплексниот дел од трите посебни текови на извештајот за парични текови. Идеално, овој паричен тек може да се добие директно, со собирање на сите парични примања и одземање на сите исплати во периодот за кој се однесува извештајот за готовински тек. Во практиката ова сумирање се извршува со тешкотии и затоа најчесто до паричните текови од оперативните активности се доаѓа на индиректен начин. За методите на подготовка на извештајот за парични текови ќе стане збор во следното поглавје.

Оперативните активности ги опфаќаат сите трансакции и настани кои се главни активности на една компанија од кои таа остварува приходи и кои ја определуваат нето добивката, односно загубата од работењето.

3.2. Парични текови од инвестициски активности

Делот од Извештајот за парични текови кој се нарекува парични текови од инвестициски активности ги содржи паричните текови од набавката или продажбата на недвижности, постројки, опрема и останати долгорочни средства. Обично тоа е вториот дел од извештајот. За да се утврдат паричните текови од инвестициски активности, потребно е да се земат предвид трансакциите кои ги зголемуваат или ги намалуваат долгорочните средства, заемите или хартиите од вредност - кои не се парични еквиваленти.

Како и кај паричните текови од оперативните активности, така и кај паричните текови од инвестициски активности постојат две правила:

- Зголемувањата на паричните средства произлегуваат од намалувањето на долгорочните средства, заемите и инвестициите;
- Намалувањата на паричните средства произлегуваат од зголемувањето на долгорочните средства, заемите и инвестициите.

3.3. Парични текови од финансиските активности

Анализата на резултатите од финансиските активности обезбедува информации за инвеститорите во врска со способноста на менаџментот да донесува финансиски одлуки. Паричните текови од финансиските активности ги прикажуваат паричните текови од и кон обезбедувачите на капитал. Најлесниот начин да се утврдат паричните текови од финансиски активности е да се испитаат промените на сметката парични средства со сметководствената равенка (*средства = обврски + акционерски капитал*) или на Т-сметката да се утврдат оние промени кои се поврзани со финансиските активности. Постојат две правила во врска со финансиските активности:

- Зголемувањата на паричните средства произлегуваат од зголемувањата на обврските или уплатниот капитал;
- Намалувањето на паричните средства произлегуваат од намалувањата на обврските или уплатниот капитал.

4. Пристапи за пресметка на паричните текови од оперативни активности

Во сметководствената практика се користат два пристапи или методи за пресметка на паричните текови од оперативни активности. Директниот метод ги пресметува паричните текови од оперативни активности преку одземање на оперативните парични исплати од оперативните парични наплати, со цел да се пресметаат паричните текови од оперативното работење. Индиректниот метод врши корекции на претходно утврдената пресметковна нето-добивна од Билансот на успех, со цел да се прикажат само паричните приливи и одливи. И со примена на двата методи се доаѓа до истиот износ на паричните средства обезбедено (т.е. употребени) за оперативни активности.

4.1. Директен метод

Директниот метод содржи листа на парични приливи и одливи. Во прилог е даден Извештај за парични текови од оперативно работење со примена на директниот метод.

Табела 1. Извештај за парични текови од оперативно работење – директен метод

КНИЖЕЊЕ	ВЛИЈАНИЕ ВРЗ ПАРИЧНИТЕ СРЕДСТВА
(1) Почетно вложување	+400,000
(2) Заем од банка	+100,000
(3) Набавна опрема за продавница во готово	-15,000
(4) Набавени залихи во готово	-120,000
(6) Набавени залихи во готово плус на одложено плаќање	-10,000
(7) Продажби на опрема	+1,000
(9) Плаќање на добавувачите	-4,000
(11) Наплатени побарувања од купувачите	+5,000
(12) Однапред платена кирија	-6,000

Трансакциите 1, 2, 3 и 7 се финансиски и инвестициски активности. Според тоа, останатите трансакции кои влијаат врз паричните средства се оперативни активности, што значи трансакциите со задебелени букви, а под број 4, 6, 9, 11 и 12 ги претставуваат паричните текови од оперативни активности.

Парични исплати за залихи (трансакција 4 и 6)	(130,000)
Парични исплати на доверителите за обврски кон добавувачите (трансакција 9)	(4,000)
Парични наплати од побарувањата од купувачите (трансакција 11)	5,000
Парични исплати за кирија (трансакција 12)	(6,000)
Нето-парични средства употребени за оперативни активности	135,000

3.3.3. Индиректен метод

Со помош на директниот метод се утврдува од каде компанијата добива парични средства и како ги троши. Но, не објаснува како паричните текови од оперативните активности се разликуваат од нето-добивката. Сето тоа може да се долови со користење на индиректниот метод. Кај овој метод секој ставка од Билансот на успех има паралелна ставка(и) во Извештајот за парични текови. Кога паричниот прилив од продажба или одлив за расходот настанат во еден сметководствен период, а приходот или расходот од продажбата се евидентираат во друг сметководствен период, нето-добивката може да се разликува од паричните текови од

оперативното работење. Индиректниот метод ги истакнува овие разлики со тоа што прво започнува со нето-добивката и понатаму ги наведува сите корекции кои се клучот за пресметување на паричните текови од оперативните активности. Во прилог е даден Извештај за паричните текови од оперативни активности според индиректниот метод.

Табела 2. Извештај за парични текови од оперативно работење – индиректен метод

Нето-добивка	57,900
Корекции за усогласување на нето-добивката со нето-паричните средства	
Депресијација	100
Нето-зголемување на побарувањата од купувачите	(155,000)
Нето-зголемување на залихата	(59,200)
Нето-зголемување на обврските кон добавувачите	25,200
Нето-зголемување на однапред платената кирија	(4,000)
Нето-парични текови обезбедени (употребени) за оперативни активности	(135,000)

Од табелата можеме да забележиме дека е додадена корекција на расходот за депресијација. Депресијацијата е расход за кој никогаш не настанува паричен тек од оперативното работење.

5. Извештај за паричните текови на банките

Извештајот за готовинските текови на една банка е приказ на сите приливи и одливи на парични средства во и од банката во текот на одреден временски период. Покажува по кои основи банката остварила парични средства и за која намена ги употребила нив. И банката остварува парични текови по три основи:

- од основната дејност;
- од инвестициската дејност;
- од финансирањето.

Утврдувањето на паричниот тек од основната дејност на банката се врши на тој начин што на добивката пред оданочување ѝ се додаваат расходите, а се одземаат приходите прикажани во билансот на успех на банката за тековната година. Добивката се корегира за приливот од наплатената камата, односно за паричниот одлив од каматата која банката им ја исплаќа на своите депоненти и кредитори. Исто така, добивката се корегира и за зголемувањето на средствата како одлив, нивно намалување како прилив и обратно за обврските на банката.

Паричниот тек од инвестициската дејност на банката ги опфаќа приливите и одливите кои произлегуваат од инвестирањето во хартии од вредност, набавката или продажбата на одредени материјални и нематеријални средства. И тука важи принципот дека зголемувањето на обврските и намалувањето на средствата е паричен прилив за банката, додека зголемувањето на средствата и намалувањето на обврските е паричен одлив. Кога станува збор за паричниот тек од финансирање, издавањето на сопственички и должнички хартии од вредност е прилив за банката, односно откупот на акции и исплатата на дивиденда за акционерите се јавува како паричен одлив.

Нето паричниот тек на банката се добива кога ќе се агрегираат одделните готовински текови на банката. Износот на нето готовинскиот тек треба да соодветствува со промената на состојбата на паричните средства и паричните еквиваленти на банката во текот на финансиската година.

5. Заклучок

Извештајот за парични текови претставува преглед на сите парични приливи и одливи за одреден временски период, кои произлегуваат од оперативните, финансиските и инвестиционите активности на компанијата. Сите настанати промени во билансот на состојба и билансот на успех се дообјаснуваат во Извештајот за паричните текови, што го прави да биде еден од најзначајните финансиски извештаи. Со комбинирање на податоците од билансите на состојба и успех со Извештајот за готовински текови, се дава целосна прегледност на состојбата и способноста на компанијата да ги реализира замислените приходи и навреме да ги подмирува настанатите трошоци.

Користена литература

- [1]. Фотов Р., „*Финансиски менаџмент*“, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, 2010
- [2]. Петревски Г., „*Управување со банките*“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје 2008
- [3]. David E. Vance, “*Financial Analysis & Decision making*”, The McGraw-Hill Companies, 2003
- [4]. Horngren, Sundem, Elliot, Philbrick, “*Introduction to financial accounting*”, Pearson education, 2006
- [5]. Ѓ. Трајковска Оливера, Колева Благица, „*Анализа на финансиските извештаи*“, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, 2013